

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНІ ФЕМ ІМЕНІ ОЛЕГА БАЛАЦЬКОГО
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

До захисту допускається
Завідувач кафедри, проф.

В.М.Боронос

«____» _____ 20__ р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

НА ТЕМУ:

Вплив банківського фінансування на розвиток підприємництва

Освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Керівник роботи:

(підпис)

Кобушко І.М.

(ініціали, прізвище)

Студент:

(підпис)

Зяць А.І.

(ініціали, прізвище)

Група:

Ф - 62/1у

Суми
2020

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри, проф.
_____ В. М. Борнос
« ____ » _____ 2020 р.

**ЗАВДАННЯ
до дипломної роботи**

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: 38 с., 8 табл., 15 рис., 42 джерел.

Мета роботи – аналіз розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, а також оцінка організаційно-економічних та методологічних основ та практичних рекомендацій щодо банківського кредитування сектору малого та середнього підприємництва.

Об'єкт дослідження – економічні відносини, які виникають з приводу кредитування між банками та позичальниками.

Методи дослідження – нормативно-розрахунковий, порівняльний, статистичний, методи економічного аналізу та прогнозування.

У першому розділі визначено сутність, проблеми та особливості кредитування в Україні; охарактеризовано основні етапи процесу кредитування; розглянуто світовий досвід з приводу банківського кредитування підприємництва.

У другому розділі досліджено методи оцінки та особливості кредитування малого та середнього бізнесу в Україні; охарактеризовано кредитування малих та середніх підприємств АБ «Укргазбанк» та досліджено актуальну програму кредитування МСБ «Доступні кредити під 5-7-9%».

У третьому розділі розраховано прогнозну оцінку кредитоспроможності потенційного клієнту та визначено шляхи покращення банківського фінансування малого та середнього бізнесу в Україні.

БАНК, КРЕДИТ, БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ, БАНКІВСЬКЕ ФІНАНСУВАННЯ, МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС, ПІДПРИЄМНИЦТВО

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ	7
1.1 Сутність, проблеми та особливості кредитування в Україні.....	7
1.2 Основні етапи процесу кредитування та їх характеристика	9
1.3 Світовий досвід розвитку банківського фінансування бізнесу.....	11
2 АНАЛІЗ БАНКІВСЬКОГО ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	17
2.1 Методики оцінки та особливості функціонування малого та середнього бізнесу.....	17
2.2 Особливості кредитування підприємництва на прикладі АБ «Укргазбанк»	22
3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	26
3.1 Прогнозна оцінка кредитоспроможності потенційного клієнта.....	26
3.2 Основні напрями вдосконалення існуючих шляхів поліпшення кредитного забезпечення	28
ВИСНОВКИ.....	32
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	34

ВСТУП

Малий бізнес є структурним елементом ринкової економіки. Він становить первинну вихідну форму ринкового господарювання у вираженні дрібнотоварного виробництва. Воно набуває особливого значення для країн завдяки специфіці та своєрідному функціональному призначенню малого бізнесу. Саме кредитування малого та середнього підприємництва, яке відіграє важливу роль як для банківського сектора, так і для економіки країни загалом.

Розвиток кредитної діяльності банків має стати головним елементом сильного економічного середовища, що буде впливати на забезпечення незалежності держави та реалізацію її національних інтересів в умовах глобалізаційних процесів. Сектор малого бізнесу в Україні не відіграє такої значної ролі в національній економіці, як в економічно розвинених країнах. Майже кожен день він бореться за «виживання», змушений постійно пристосовуватися до поточних умов ринку. Результати певних реформ іноді бувають відчутними, але в більшості випадках, на жаль, впливають негативно.

Огляд літератури з теми дослідження. Проблематика кредитування суб'єктів господарювання належать таким вченим: Демківському А.В., Яременку В.А., Коцю О.О., Лалакуличу М.Ю.. Над досвідом закордонного кредитування працюють також і Пукало О.П.. В роботах Цигилика І.І., Деріги Х.У. описуються напрями вдосконалення методів банківського кредитування. У наукових роботах перелічених авторів розглядаються проблеми щодо банківських кредитів для підтримки пріоритетних сфер економіки, оцінки кредитоспроможності позичальників та інших питань, які пов'язані із організацією банківського кредитування.

Мета і завдання дослідження. Метою даної дипломної роботи є аналіз розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, а також оцінка організаційно-економічних та методологічних основ та практичних рекомендацій щодо банківського кредитування сектору малого та середнього підприємництва.

Досягнення зазначеної мети зумовило необхідність розв'язання комплексу задач:

- дослідити теоретичні основи здійснення банківського кредитування в Україні та розглянути зарубіжний досвід банківського фінансування бізнесу;
- розглянути методики оцінки та особливості кредитування МСБ;
- провести аналіз сучасного стану надання кредитів суб'єктам господарювання на прикладі «Укргазбанку»;
- дослідити сутність та особливості актуальної програми кредитування «Доступні кредити під 5-7-9%»;
- визначити напрямки вдосконалення банківського фінансування підприємств в Україні.

Об'єкт дослідження – економічні відносини, які виникають з приводу кредитування між банками та позичальниками.

Предмет дослідження – діяльність банку щодо кредитування малого та середнього підприємництва, кредитна програма «Доступні кредити під 5-7-9%».

При виконанні дослідження залежно від конкретних цілей і задач у роботі використовуються методи економічного аналізу і вивчення економічних процесів: нормативно-розрахунковий, експертних оцінок і інші. Основою дипломної роботи є фундаментальні концепції теорії фінансів і банківської діяльності. При дослідженні кредитних взаємовідносин банківських установ, вивченні програм кредитування МСБ використовуються статистичні, математичні методи, методи прогнозування, економічного аналізу і спостереження. Статистична основа дослідження – це законодавчі та нормативно-правові акти Міністерства фінансів, НБУ, Укрстату та інші.

Наукова новизна роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичному вирішенні комплексу питань, пов'язаних з удосконаленням організації банківського кредитування суб'єктів господарювання на сучасному етапі розвитку економіки.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

1.1 Сутність, проблеми та особливості кредитування в Україні

Кредитування та кредитні відносини – це важливі складові банківської системи України. Сфера кредитування пов'язана з певними вимогами процесу українського виробництва – грошового й фінансового господарства, використовуючи потребу суб'єктів в кредитах виражаючи взаємозв'язок держави з банком, суб'єктів господарювання та населення.

Кредит – це грошова виплата, яка повинна повернутися в банк на умовах: строковості та платності в процесі боргових зобов'язань. Кредит оптимізує виробничі процеси підприємств та надає можливості використати ресурси, збільшити рентабельність виробництва.

Банківське кредитування – це тільки процес руху позичкового капіталу між банком (кредитором) та іншими економічними суб'єктами (позичальниками) [7].

У розвитку економіки країни роль банківського кредиту залежить головним чином від ступеня розвитку економічних відносин. Тільки в ринковій економіці всі прояви ролі банківського кредиту повністю розкриті.

Сутність кредиту, як показує світова практика, в економіці має велике значення, сучасне господарство не може функціонувати стабільно без кредиту. Кредит сприяє посиленню економічної активності підприємств, адже він є необхідною умовою кругообігу виробничих і обігових фондів. В умовах розширеного відтворення, кредит дозволяє здійснювати процес обігу безперервно та сприяє виробництву та продажу продукції [8]. За допомоги кредитних коштів відбувається більш швидке залучення ресурсів у господарський оборот, стає можливим організувати нові підприємства, масштабувати та розширювати діяльність.

Банківські кредити сприяють розвитку різних видів економічної діяльності та впливає на їх структуру. Перевагу віддають тим прибутковим видам економічної діяльності, які спроможні сплатити повну вартість кредиту. В Україні такими перспективними сферами економічної діяльності є: оптова торгівля, роздрібна торгівля, виробництво, підприємства сільського господарства, операції пов'язані з нерухомістю.

В умовах недосконалого й остаточно несформованого фондового ринку банківський кредит – це важливе джерело поповнення ресурсів для суб'єктів підприємництва на короткострокових та довгострокових умовах.

Сьогодні основними чинниками, що перешкоджають наданню банківських кредитів для малих і середніх компаній, і знижують потенційно значний попит таких компаній на банківські кредити є:

- зниження темпів економічного зростання у зв'язку з кризовою ситуацією в країні, пов'язаної із проблеми світової кризи та із ситуацією у країні на сьогодні;
- поганий фінансовий стан малих і середніх підприємств;
- недостатня кількість дієвих та досконалих механізмів, які могли б гарантувати реалізацію майнових інтересів учасників кредитних відносин;
- непрозорість певної частини малих та середніх підприємств, які перебувають у тіні;
- високі процентні ставки по кредитах, жорсткі вимоги до способу забезпечення зобов'язань та самих умов кредитування.

У 2020 р. кількість платоспроможних комерційних банків становить 75.

Таблиця 1.1 – Рейтинг стійкості банків України за підсумками 4 кварталу 2019 року

№	Банк	Загальний рейтинг (*)	Стресостійкість	Лояльність вкладників	Оцінка аналітиків
1	Райффайзен Банк Аваль	4,84	4,7	5	4,82
2	Укрсиббанк	4,62	4,3	5	4,64

3	Креди Агриколь Банк	4,59	4,8	4,3	4,73
4	ОТП Банк	4,45	4,1	4,8	4,56
5	Прокредит Банк	4,18	3,9	4,3	4,56
6	Укргазбанк	4,12	3,8	4,4	4,38
7	Приватбанк	4,11	3,8	4,4	4,29
8	Кредобанк	4,06	3,7	4,2	4,56
9	Ощадбанк	3,94	3,2	4,7	4,2
10	ПУМБ	3,9	3,4	4,6	3,84

Джерело: [2]

Правильне розуміння сутності, проблем та значення кредиту в економічній середі виступає основою в забезпеченні застосування комплексу дієвих заходів з посилення рівня впливу кредиту на формування економічних процесів в напрямку стимулювання та інноваційного розвитку підприємництва, модернізація бази капітального виробництва, сприяння розвитку малого та середнього бізнесу, реалізація інвестиційних процесів в різних регіонах держави [14].

Отже, адекватна оцінка сутності та ролі кредиту повинна бути науковою основою надійної і прибуткової діяльності банківської системи країни, ефективної організації нею кредитних відносин та реалізації грошово-кредитної політики.

1.2 Основні етапи процесу кредитування та їх характеристика

Ефективність політики кредитування комерційного банку залежить від якісного структурування процесу його кредитування визначаючи завдання, основні етапи, функції та направленість кредитних операцій.

Процес банківського кредитування – це комплекс дій з оформлення, видачі, обслуговування та погашення кредиту. Процес складається з визначення етапів та завдань, які спрямовуються на мету – отримання банком прибутку.

На попередньому етапі залучаються клієнти (позичальники), вони приходять до банку з обґрунтованими причинами в кредитуванні: направлене прохання в потребі кредитування, зазначаючи суму, вид, кредитне цільове призначення, терміни користування кредитом, забезпеченість, рівень

процентної ставки [30]. Юридичній особі для отримання кредиту необхідно подати в довільній формі лист-звернення – фірмовий бланк компанії підписаний директором (бухгалтером).

Начальні переговори з певним позичальником направлені на отримання інформації про: його господарську діяльність, ринок реалізації його продукції (послуг), намірів повернення кредиту. Результат переговорів впливає на вирішення заявки позичальника про надання кредиту.

Підготовчий етап кредитування визначає кредитоспроможність клієнта та робиться комплексна оцінка імовірного ризику за кредитом [29]. Суб'єкт та об'єкт кредитування повинні надати інформацію, документацію про себе для перевірки бази архівів банку. На клієнтів, які вже брали раніше кредит у банку, в архіві зберігаються дані про затримки чи інші порушення.

Із зовнішніх джерел найбільш важливою є інформація, отримана від інших банків, які обслуговують цього клієнта, та від його партнерів. На рисунку 1.1 визначені основні параметри кредитної угоди.

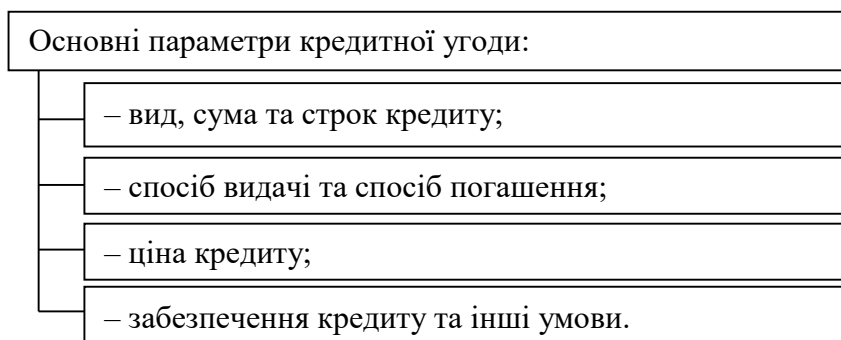

Рисунок 1.1 – Основні параметри кредитної угоди

Джерело: побудовано автором на основі [16]

Кредитний процес направлений на проведення переговорів та складання кредитного договору (угоди) з потенційним клієнтом. В договорі вказуються всі основні положення по кредитних операціям – процентній ставці, комісіям, грошовим забезпечення та інші. В процесі переговорів сторони – банк та клієнт домовляються про компромісні направлення по кредиту.

Підписуючи кредитний договір – позичальник (клієнт), зобов'язується своєчасно погашати кредит та регулярно сплачувати відсотки по кредиту.

Погашення та сплата кредиту й відсотків по кредитах можлива декількома зручними способами (рис. 1.2).

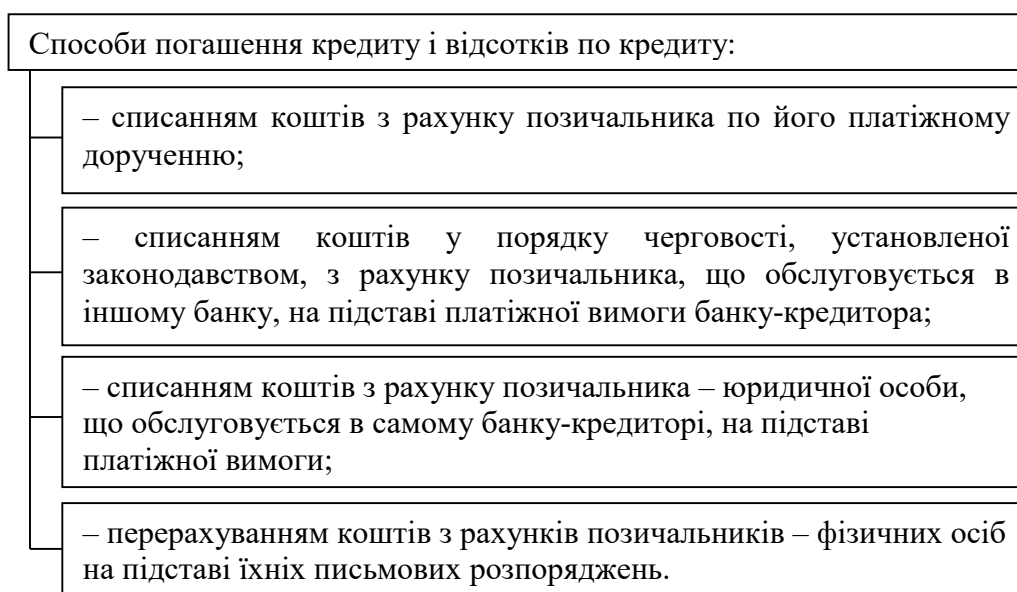

Рисунок 1.2 – Способи погашення кредиту та відсотків

Джерело: побудовано автором на основі [20]

Безнадійна заборгованість по кредитах стягується у встановленому порядку шляхом списанням коштів з балансу за рахунок сформованого резерву банку. Погашення кредиту за строками проводиться перевіркою бухгалтерських документів по процесу повернення позики, та перевіряються всі виплачені нарахування відсотків по кредиту [15].

Своєчасна сплата банківського кредиту та відсотків – це якісний показник діяльності та організації комерційного банку.

Працівником банку відмічається на папці факт вчасного повернення кредиту, передається справа до архіву та зберігається 3 роки.

1.3 Світовий досвід розвитку банківського фінансування бізнесу

Проблематичне фінансування розвитку суб'єктів малого бізнесу в Україні є актуальним, тому що гарантії та умови залучення банківських кредитів у фінансуванні для малого бізнесу залишаються жорсткими, проблемними та нерозвиненими.

Однак дослідження міжнародного досвіду кредитування суб'єктів малого підприємництва є недостатньо ґрунтовними, а саме адаптація міжнародного досвіду кредитування малого бізнесу в Україні. Необхідно порівняти показники кредитування малого бізнесу до показників країн, подібних Україні – рівнем розвитку економіки.

У країнах ЄС малий бізнес активно розвивається – швидко адаптується до коливань кон'юнктури ринку, має високий рівень гнучкості, конкурентоспроможність в галузях, орієнтується на потреби споживачів, а кредитування займає 33% зовнішніх джерел фінансування малого та середнього підприємництва [3].

Також ефективна реалізація механізму кредитування малого бізнесу в зарубіжних країнах супроводжується безперечною підтримкою з боку держави, а в Україні з цим значні проблеми. Враховуючи важливість сфери малого бізнесу в економіці України, необхідним є створення сприятливих механізмів кредитування на основі зарубіжного досвіду [1].

Особливий акцент необхідно ставити на аспектах кредитування, які є проблемними в Україні. Визначають основні аспекти утримання суб'єктів малого бізнесу від кредитування (рис. 1.3).

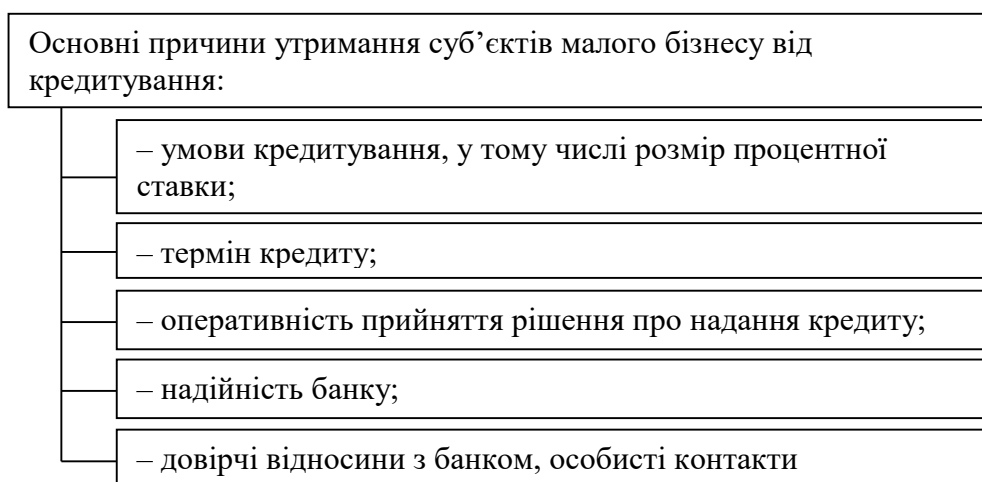

Рисунок 1.3 – Особливості утримання суб'єктів малого бізнесу від кредитування

Джерело: побудовано на основі [10]

Загалом довгострокові кредити мають нижчу процентну ставку, але короткострокове кредитування для сфери малого бізнесу переважає в Україні.

Через те, що малий бізнес має малий термін існування та високий рівень банкрутства. Слід відзначити, що статистика кредитування в переважній більшості досліджуваних зарубіжних країн вказує на переважання довгострокових кредитів над короткостроковими (рис. 1.4).

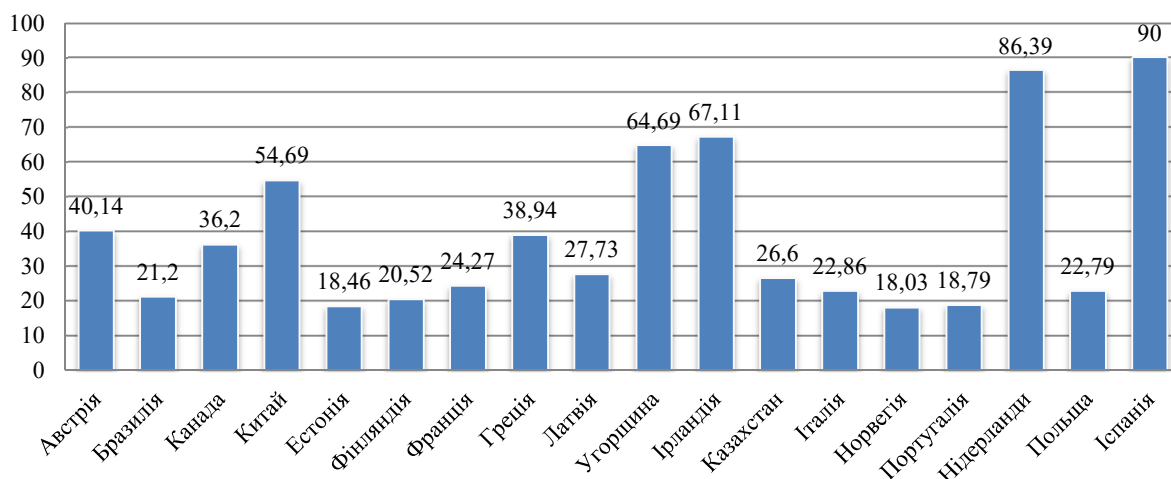

Рисунок 1.4 – Частка короткострокових кредитів у структурі кредитного портфеля зарубіжних країн у 2018 р., %

Джерело: побудовано автором на основі [11].

Дослідження популярних напрямлень кредитних послуг МСБ міжнародного ринку, показали, що значна частка джерел їх зовнішнього фінансування – це кредитна лінія (овердрафт), лізинг та оренда, банківські та торговельні кредити (рис. 1.5).

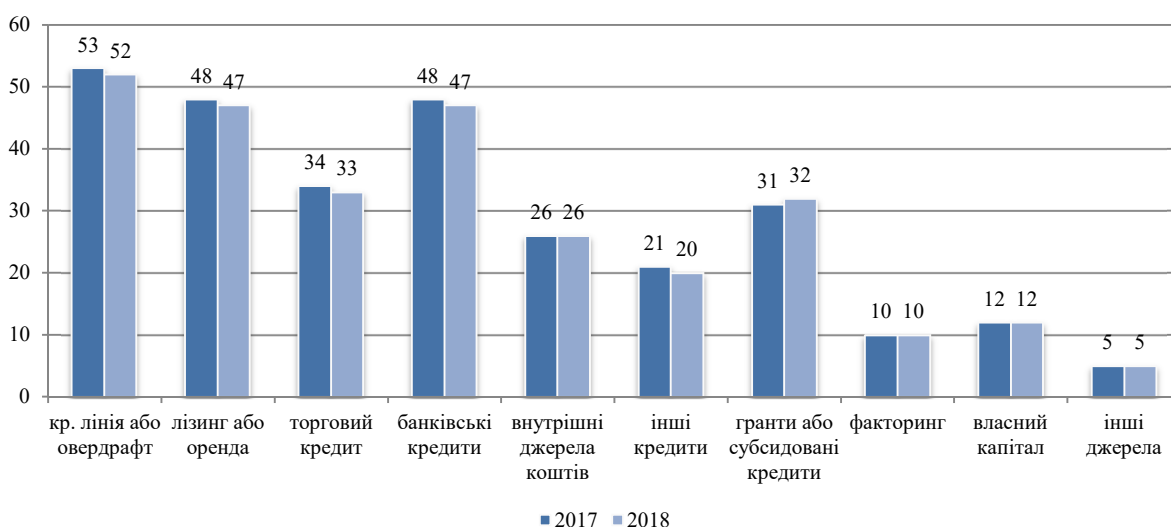

Рисунок 1.5 – Розподіл різних видів кредитних послуг у діяльності суб'єктів малого підприємництва країн ЄС, %

Джерело: побудовано автором на основі [9].

Важливим аспектом в надані кредитних можливостей – є ставка відсотка в роботі МСБ. Аналізовані ставки кредитування у інших країнах вказують на те, що в Україні необхідно розпочати процеси змін задля «дешевого» кредитування бізнесу.

За статистичними даними міжнародних країн значна частина малого та середнього бізнесу не мають обмежень до кредитування, але обмеження є тільки для тих де встановлені завищені процентні ставки по фінансуванню бізнесу [34]. Існує позитивна динаміка до зміни середньої процентної ставки для суб'єктів малого бізнесу (табл. 1.2). Середнє значення відсотків різних країн показало тенденцію до скорочення процентних ставок, окрім Канади, Колумбії, Казахстану, Мексики та США. Спостерігаються позитивні зрушення, але і існують структурні проблеми доступності до фінансування зовнішніх джерел.

Таблиця 1.2 – Динаміка середніх відсоткових ставок кредитування МСБ зарубіжних країн за 2018 – 2019 роки

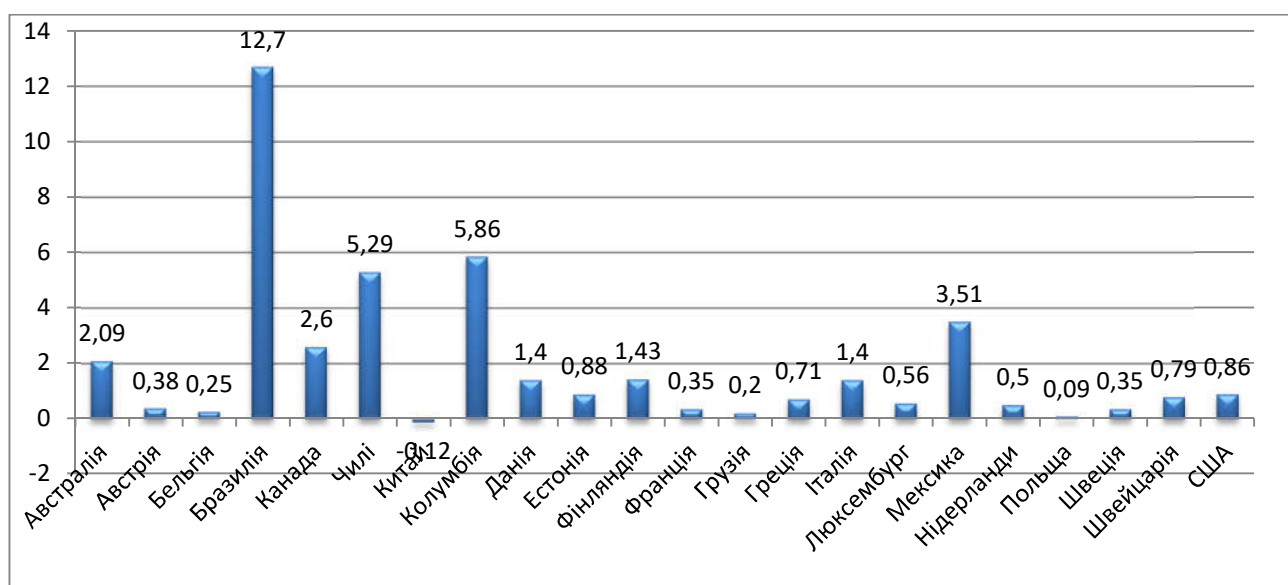
Країна	2018 рік	2019 рік	Зміна у 2019 р. у порівнянні з 2018 р.	Вектор змін (↑-негативний, ↓-позитивний)
Австралія	5,68	5,31	-0,37	↓
Австрія	2,03	1,95	-0,08	↓
Бельгія	1,93	1,87	-0,06	↓
Бразилія	38,1	33,6	-4,5	↓
Канада	5,2	5,4	0,2	↑
Чилі	9,49	9,24	-0,25	↓
Китай	5,24	4,54	-0,7	↓
Колумбія	14,79	16,84	2,05	↑
Казахстан	12,96	14,12	2,05	↑
Данія	3,3	2,75	-0,55	↓
Естонія	3,05	2,94	-0,11	↓
Фінляндія	2,97	2,77	-0,2	↓
Франція	1,88	1,67	-0,21	↓
Грузія	12,8	9,34	-3,46	↓
Греція	5,48	5,34	-0,14	↓
Італія	3,85	3,41	-0,44	↓
Люксембург	1,89	1,54	-0,35	↓
Мексика	9,24	9,38	0,14	↑
Нідерланди	4,56	3,66	-0,9	↓

США	2,96	3,03	0,07	↑
Польща	3,4	2,82	-0,58	↓
Швеція	1,76	1,58	-0,18	↓
Швейцарія	2,06	2,03	-0,03	↓

Джерело: побудовано автором на основі [11]

Міжнародний досвід показує однотипність з українським фінансовим ринком – завищені ставки відсотків по кредитах для МСБ у порівнянні із великим бізнесом (рис. 1.6).

Загалом, у 2019 р. великому бізнесу пропонували кредитування за нижчими середніми ставками, ніж МСБ (винятком становило тільки кредитування в Китаї).

Рисунк 1.6 – Структурна різниця між ставкою кредитування для суб'єктів великого та малого підприємництва у 2019 р., %

Джерело: побудовано автором на основі [11]

Зауважимо, що розподіл процентних ставок по кредитах для бізнесу у 2019 р. був за незначними відсотковими ставками.

Тому, спостерігаємо зацікавленість банків різних країн до розвитку малого бізнесу, а саме надання їм вигідним кредитних гарантій на перспективу отримання значних доходів від кредитування МСБ (рис. 1.7).

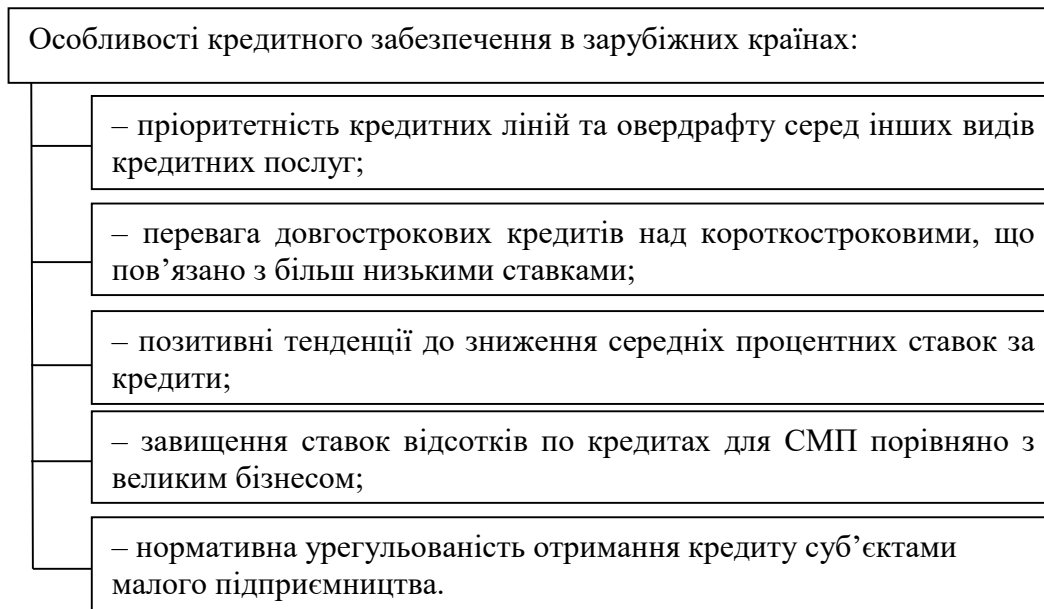

Рисунок 1.7 – Особливості кредитування в зарубіжних країнах

Джерело: побудовано автором на основі [24]

Перспективні тенденції у міжнародному кредитуванні малого бізнесу мають сприятливі гарантії до фінансування МСБ та значно впроваджують стабільну державну підтримку [35].

Саме, тому важливим направленням для України стає швидко адаптуватися до міжнародної практики державного забезпечення банками кредитування розвитку сегменту малого бізнесу.

2 АНАЛІЗ БАНКІВСЬКОГО ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА

2.1 Методики оцінки та особливості функціонування малого та середнього бізнесу

Значення розвитку малого та середнього бізнесу на сьогодні стало дуже актуальним, так як це соціально-економічна основа, без якої не можливий розвиток будь-якої інноваційно-орієнтованої економіки європейської держави. МСБ – найбільш поширена форма ділової активності, яка забезпечує соціально-економічний баланс розвитку [13].

Малий та середній бізнес є невід’ємною частиною ринкової економіки і сприяють вирішенню ряду соціальних, економічних і науково-технічних проблем суспільства. На сучасному етапі розвитку української економіки малі і середні підприємства характеризуються своєю динамічністю та можуть вирішити деякі проблеми країни (рис. 2.1).

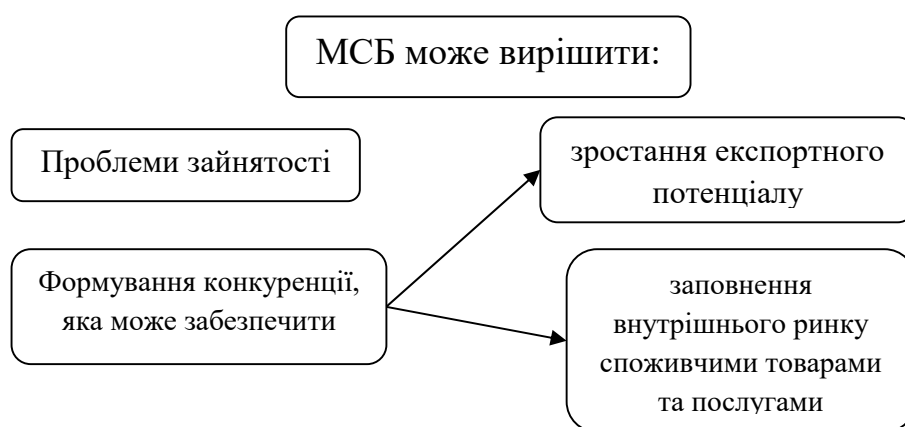

Рисунок 2.1 – Проблеми, які може вирішити малий та середній бізнес

Джерело: побудовано автором на основі [26]

Таким чином, для урядів інших країн із різним рівнем соціально-економічного розвитку великого значення надається малим і середнім підприємствам, вони намагаються постійно підтримувати їхню діяльність та вдосконалювати державне забезпечення [28]. Створення сприятливого середовища для формування, роботи та розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу, які є одним із дійових засобів розв'язання першочергових

соціально-економічних проблем – найважливіший напрямок економічних реформ в Україні.

У країнах із ринковою економікою малі та середні підприємства кількісно складають абсолютну більшість підприємств. Вони представлені практично в усіх секторах економіки, але їхня роль є особливо важливою в тих галузях, в яких немає великого бізнесу [32].

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» розмір підприємства визначається за кількістю працюючих, рівнем річного доходу та балансовою вартістю активів (табл. 2.1)

Таблиця 2.1 – Визначення категорії підприємств в Україні

Категорія підприємства	Критерії оцінки за рік, що передує звітному		
	Балансова вартість активів, євро*	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), євро*	Середня кількість працівників, осіб
Мікропідприємства	До 350 тис.	До 700 тис.	До 10
Малі	До 4 млн	До 8 млн	До 50
Середні	До 20 млн	До 40 млн	До 250
Великі	Понад 20 млн	Понад 40 млн	Понад 250

Джерело: [1]

За даними Державної служби статистики України, у структурі вітчизняного підприємництва за розміром підприємств станом на кінець 2018 року частка малих підприємств становила 339374 одиниць, тобто 95,36% від загальної кількості. Частка середніх та великих підприємств становила 4,51% (16057 од.) і 0,13% (446 од.) відповідно.

Таблиця 2.2 – Кількість суб'єктів господарювання по Україні у 2014-2018 рр. з розподілом за їх розмірами

Роки	Кількість підприємств, од	у т. ч. підприємства			
		великі	середні	малі	з них мікро
2014	341001	497	15906	324598	278922
2015	343440	423	15203	327814	284241
2016	306369	383	14832	291154	247695
2017	338256	399	14937	322920	278102
2018	355877	446	16057	339374	292772

Джерело: [3]

Основними видами економічної діяльності (рис. 2.2) у сфері малого підприємництва у 2018 році, як і в попередні роки, були торгівля (26,65%), сільське, лісове та рибне господарство (14,2%) та промисловість (11,59%). Тобто виробнича галузь для таких підприємств є недостатньо розвиненою.

Якщо брати до уваги розвиток малих підприємств у країнах Європи, то можна побачити іншу тенденцію: у цих країнах більша кількість підприємств зайнята саме у сфері виробництва. Це зумовлено тим, що вони мають більшу підтримку з боку держави, а також банки надають вигідні кредити під оптимальні відсотки.

Рисунок 2.2 – Відсоток малих підприємств за видами економічної діяльності за 2018 рік

Джерело: побудовано автором на основі [3]

Варто зазначити, що мале та середнє підприємництво багато у чому визначає швидкість економічного зростання, склад і якість ВВП, він вважається основою економіки країни. Головними стимулами для розвитку малого та середнього бізнесу є те, що малий та середній бізнес має більший обсяг реалізації, ніж «гіганти» економіки (рис. 2.3), відповідно і розміри податків, які повинні сплачувати власники малих та середніх підприємств є більшими; малі та середні підприємства створюють вагому кількість робочих місць у порівнянні з великим (рис. 2.4). Наприклад, в країнах Європи малий та середній

бізнес становить 99% від усіх підприємств ЄС, а за попередніх п'ять років МСБ створив майже 85% нових робочих місць.

Виходить, що саме суб'єкти МСБ, які формують більшість надходжень до бюджету, генерують більшість робочих місць (що особливо важливо в часи кризи) та мають більший обсяг реалізації, підтримують економіку України.

Рисунок 2.3 – Обсяг реалізації продукції за розмірами компаній станом на 2017-2018 рр., млрд. грн.

Рисунок 2.4 – Структура зайнятих за розмірами компаній станом на 2017-2018 рр.

Джерело – побудовано автором на основі [3]

Також важливо і актуально проводити оцінку ефективності кредитування національними банками різних суб'єктів. Наприклад, зараз в практиці вітчизняних банківських кредитів виникають дуже гострі проблеми прямого стимулювання реального сектора економіки і підтримки попиту на кредитні ресурси [17]. Тому визначення, розкриття та узагальнення можливих оцінок банківських кредитів є вагомим практичним завданням не тільки в банківській сфері, але і в цілому в області економічного розвитку.

Для оцінки банківського фінансування застосовуються різні підходи з використанням багатьох показників, наприклад:

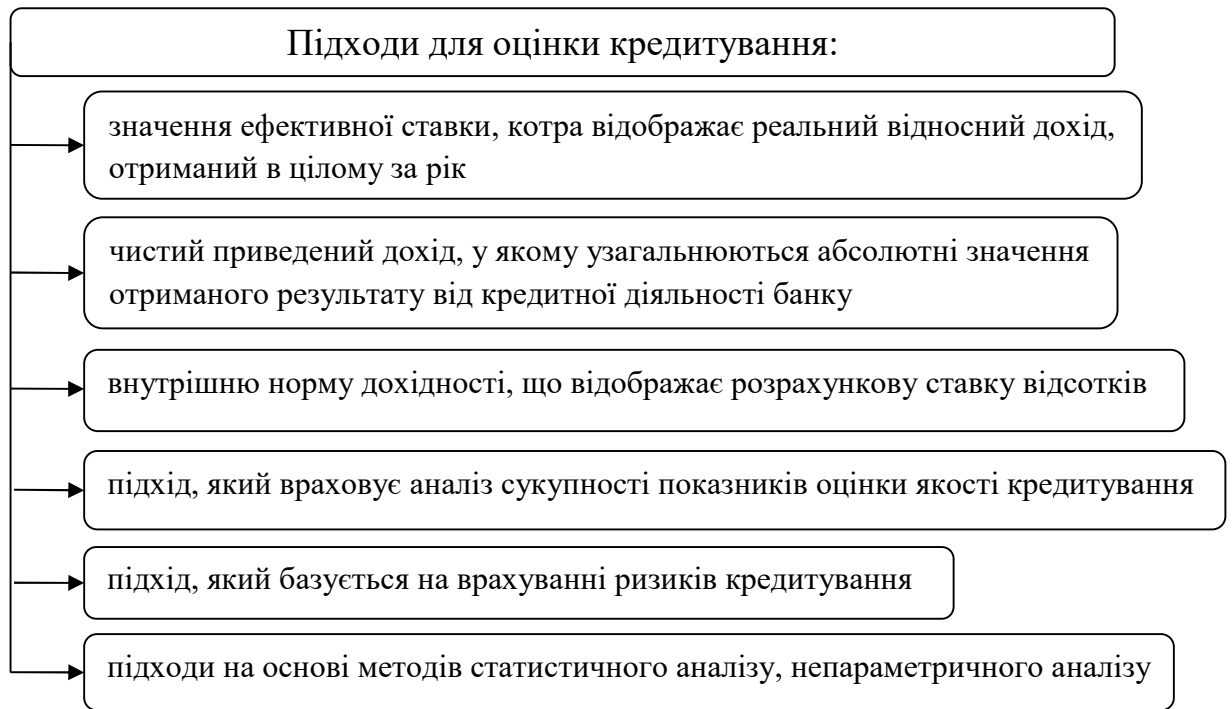

Рисунок 2.5 – Підходи для оцінки банківського кредитування

Джерело: побудовано автором на основі [27]

У той же час, визначаючи всі індивідуальні показники шляхом оцінки умов формування і реалізації банківських кредитів, особливості цих операцій необхідно враховувати, хоча б з точки зору надання кредитів фізичним особам.

Однак варто зазначити, що найбільш поширеним засобом оцінки умов формування і реалізації банківського кредитування полягає у визначенні його ефективності. Адже ефективність не тільки показує наслідки ефективної діяльності, а й може характеризувати причини впливу діяльності на досягнення певного рівня ефективності [33].

Тобто з аналітичної точки зору ефективність розглядається як відношення показників отриманого результату до узагальнених значень, які фактично забезпечують досягнення такого результату.

Отже, створення сприятливих умов для розвитку малих і середніх підприємств шляхом впровадження європейських стандартів та застосування методів оцінки кредитних програм – є одними з важливих задач України та банківського сектору. Це буде важливим не тільки для самих приватних підприємців, а й для економіки в цілому.

2.2 Особливості кредитування підприємництва на прикладі АБ «Укргазбанк»

ПАТ АБ «Укргазбанк» – банк, який входить до п'ятірки найбільших банків України за обсягом активів та стоїть на шостому місці серед рейтингу стійкості банків України [2]. 94,94% акціонерного капіталу банку належить державі.

Стратегічний напрямок діяльності «Укргазбанку» – це підтримка суб'єктів малого та середнього бізнесу у їх розвитку, адже саме малий та середній бізнес є тією рушійною силою, яка здатна вивести українську економіку на значно вищий рівень. «Укргазбанк» велику увагу приділяє суб'єктам малого та середнього бізнесу, які пов'язують свою діяльність зі збереженням навколишнього середовища, впровадженням екологічних проектів, проектів із використанням вторинної сировини та ін. [5].

«Укргазбанк» має багато послуг для різних сфер діяльності (рис. 2.6) та налічує близько 28 програм кредитування малого та середнього бізнесу.

Рисунок 2.6 – Послуги «Укргазбанку» для різних видів економічної діяльності

Джерело: побудовано автором на основі [5]

На сьогодні в Україні важливий кроком у напрямку підтримки малого та середнього бізнесу – це урядова Програма з отримання дешевих кредитів під 5-

7-9% річних для нового або існуючого бізнесу. Програмою передбачено кредит для відкриття та масштабування власної справи на суму до 3 млн грн на п'ять років з такими умовами: 5% для нового та діючого бізнесу, який додатково забезпечить мінімум два робочих місця; 7% для бізнесу з виручкою до 50 млн грн, без створення робочих місць; 9% для діючого бізнесу, який має виручку до 50-100 млн грн. Для останніх двох передбачається зниження ставки на 0,5% за кожного найнятого працівника [4].

«Ощадбанк» був одним з перших банків, який почав реалізовувати цю програму разом з іншими колегами, і активність проявлялась тільки по двох-трьох банках. Вони сподівались, що ця програма суттєво буде нарощувати їхні портфелі, але у зв'язку з карантинном відбулось певне призупинення активності.

Станом на 15.05.2020 всього 9 банків підписали договори про співробітництво за цією Програмою, ще 8 банків було узгоджено Радою Фонду розвитку підприємництва, а 5 банків надали заявку на участь у Програмі. Отже, фактично, Програма буде здійснюватись через 17 уповноважених банків, які є провідними кредиторами МСБ на банківському ринку України.

Банки з самого початку говорили про те, щоб ця програма була більш масовою, потрібно її розширяти. Тому вона переживала певні періоди трансформації. Спочатку вона починалась як фінансування капітальних затрат. Програма не включала в себе фінансування готелів, ресторанів та кафе. Також вона на старті не могла фінансувати обігові кошти і це теж створювало певні перешкоди, та були певні обмеження щодо виручки. Після останніх модернізацій вона вже збільшилась на обігові кошти та з'явився інструмент рефінансування існуючої заборгованості і сподіваємось, що це буде більше спонукати кредиторів. Також, у зв'язку з карантинном, було додане фінансування цілей для боротьби та подолання наслідків від COVID-19.

Як бачимо, на старті Програми було подано 4209 заявок на учать, через три місяці ця кількість зросла до 19139 заявок на суму 19,1 млрд грн. Але це не свідчить про те, що всі вони погоджуються, так як більшість заявок відхиляються.

Основними причинами відмов ММП в участі у Державній програмі «Доступні кредити 5-7-9%» є:

- неаргументованість бізнес-плану;
- недостатня кредитоспроможність;
- ділова репутація;
- збиткова діяльність ММП;
- перевищення обсягу виручки;
- перевищення кількості працівників;
- недостатній власний внесок;
- перевищення ліміту державної допомоги.

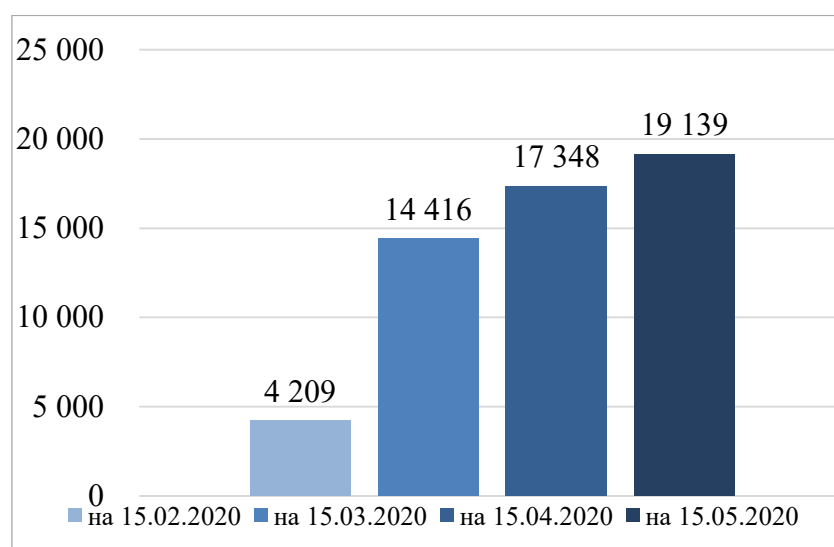

Рисунок 2.7 – Динаміка кількості заявок на участь у Державній програмі «Доступні кредити 5-7-9%» станом на 15.05.2020

Джерело: побудовано автором на основі [6]

По програмі «Доступні кредити 5-7-9%» саме «Укргазбанком» було надано перший кредит, а всього видано 166 кредитів у різних областях України на суму 107580902,00 грн. Найбільша кількість припала на Полтавську, Хмельницьку та Вінницьку області – це 17, 16 та 15 кредитів відповідно. Найменше кредитів видано у Миколаївській області та на Сході України.

Якщо оцінювати кількість виданих кредитів за даною Програмою по всім банкам, то 9% припадає на Кіровоградську та Вінницьку області, 7% кредитів надали у Полтавській області, 6% – у Черкаській та Хмельницькій областях. Найменше кредитів видано у Луганській області та Західній Україні.

Більшість кредитів по Програмі (87%) видаються на строк більше 3-х років, 12% кредитів суб'єкти беруть на строк від 1-го до 3-х років, і 1% позичальників надають перевагу кредитам до 1-го року.

В Україні 50% ВВП – це сільське господарство, тому не дивно що майже 60% клієнтів Програми є суб'єктами сільського господарства, які в той чи інший спосіб намагаються модернізувати своє виробництво, а зараз ще й отримати обігові кошти, а 17% кредитів надаються для оптової та роздрібною торгівлі.

Також можемо виділити деякі причини поганого старту програми:

- встановлені непрості бар'єри для вступу банків до програми. Потрібно представити великий пакет документів, все погодити та описати.
- система моніторингу за виданими кредитами. Більшість банків не готові швидко визначати, куди направляються засоби і збирати звітність по клієнтам, особливо це стосується мікробізнесу, коли приймаються дуже швидкі рішення.

Сказати, що програма «Доступні кредити 5-7-9%» є неефективною на сто відсотків ми не можемо, адже пройшло мало часу від початку її роботи, а також вплинула ситуація з карантинном в країні. Але точно, що можна сказати – потрібно створювати економічне середовище для функціонування бізнесу. Тому, щоб Програма добре функціонувала потрібно значно більше позичальників.

3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

3.1 Прогнозна оцінка кредитоспроможності потенційного клієнта

Фактори для оцінки фінансового становища клієнта визначається кожним комерційним банком відповідно до його політики та правил щодо кредитних процесів. Дослідження балансів та звітів про фінансову діяльність підприємства дозволяє комерційному банку визначити результати перевірки на надійність клієнта (опис бізнесу, позиція на ринку, динаміка фінансового стану тощо) [19].

Оцінити кредитоспроможність можна наступними методами: метод коефіцієнтного аналізу, статистичні методи, експертні методи.

При аналізі користуються інформацією з зовнішнього середовища за напрямками – дослідження галузі та конкурентів (оточення), що дозволяє визначити та розрахувати кредитний ризик (рівень) за умовами кредитної лінії комерційного банку.

Щоб уникнути (мінімізувати) появу кредитного ризику для банку проводять комплексний багатофакторний аналіз кредитоспроможності потенційних клієнтів банківської установи, на основі отриманої інформації формується база даних (рейтингові бази даних). В кожному комерційному банку визначені свої нормативні показники (бали) та рейтинг вагомості певних факторів, які впливають на кожного потенційного клієнта в індивідуальному порядку по функціонуванню кредитних операцій.

В процесі побудови системи зв'язку показників за факторами та результатами був визначений параметр оптимізації – коефіцієнт платоспроможності потенційного клієнта (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Рівні розподілу факторів

Фактори		Рівні факторів	
		- 1	+ 1
Процентна ставка %	X ₁	-5	+9
Сума кредиту, грн.	X ₂	-1000	+500000
Платоспроможність позичальника Кпп	X ₃	-0,5	+2,0
Строк, років	X ₄	-12 міс.	+5
Резерв доходів позичальника при підвищених % ставки, грн	X ₅	-600	+3000

Джерело: побудовано автором самостійно

Показники інтервальних проміжків незалежних перемінних згрупуємо в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Інтервальні проміжки незалежних перемінних

Умовні значення	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅
Основний рівень	35	25500	1,25	10,5	1800
Інтервал варіювання	15	24500	0,75	9,5	1200
Верхній рівень	50	50000	2,0	20	3000
Нижній рівень	20	1000	0,5	1	600

Джерело: побудовано автором самостійно

Дані матриці використовуємо для багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Регресійний аналіз

Multiple Regression Analysis				
Dependent variable: Var_1				
Parameter	Estimate	Standard Error	T Statistic	P-Value
CONSTANT	1,46763	0,34574	4,2948	0,0026
X ₁	-0,00688543	0,00625478	-1,26675	0,2356
X ₂	-0,00001662706	0,00000375523	-1,76761	0,2077
X ₃	0,379896	0,131542	2,82657	0,0281
X ₄	-0,0224885	0,00972567	-1,18686	0,3646
X ₅	0,000168593	0,000085342	1,85865	0,0937

Джерело: побудовано автором самостійно

Дані оцінки результатів дослідження дозволили створити взаємозв'язок факторів рівняння регресії:

$$\text{Var}_1 = 1.46763 - 0,00688543 \cdot X_1 - 0,00001662706 \cdot X_2 + 0,379896 \cdot X_3 - 0,0224885 \cdot X_4 + 0,000168593 \cdot X_5.$$

Результати аналізу визначили рівень взаємозв'язків факторів на 96%. Коефіцієнт множинної детермінації $R^2=0,70664\%$ - варіація платоспроможності

70,564%. Платоспроможність та фактори оцінюються коефіцієнтами кореляції. Рівень якості визначеної моделі та елементів моделі аналізують за допомогою дисперсійного аналізу (табл. 3.4)

Таблиця 3.4 – Дисперсійний аналіз

Source	Sum of Squares	Df	Mean Square	F-Ratio	P-Value
Model	3.02676	5	0.605351	4.79	0.0170
Residual	1.26262	10	0.126262		
Total (Corr.)	4.28937	15			
R-squared = 70,564 percent					
R-squared (adjusted for d.f.) = 55,846 percent					
Standard Error of Est. = 0.355434					
Mean absolute error = 0.209278					
Durbin-Watson statistic = 1,60464					

Джерело: побудовано автором самостійно

Однорідність дисперсій дослідили за критерієм Кохрена – за умови $G_{\max} = 1,60464 < G_{\text{табл}} = 1.8$. Квадратична стандартна похибка коефіцієнтів регресії 0,355434, що визначає пристосованість результатів моделі.

Саме тому впровадження такої моделі для визначення платоспроможності клієнта допоможе проаналізувати ймовірні ризики по кредиту, його неповернення, дослідити рівень резерву доходів клієнта, висока достовірність результатів, розробка комплексного захисного механізму для кожного клієнта від ризиків.

3.2 Основні напрями вдосконалення існуючих шляхів поліпшення кредитного забезпечення

Сьогодні комерційний банк – це упорядкована сукупність ресурсів (трудових, матеріальних, технічних, фінансових, інформаційних, технологічних), що забезпечують надання своїм клієнтам якісних продуктів і послуг.

Для діагностування рівня інформаційної прозорості банків України виділяють декілька характеристик транспарентності вітчизняних банків, такі як:

- доступна та відкрита інформація для потенційних клієнтів;
- повнота інформації в достатньому обсязі інформації за весь період;

- швидке реагування надання інформації на запит;
- комплексність інформації за всіма напрямками дослідження [22].

Для поліпшення шляхів кредитного забезпечення необхідно виконання наступних стратегічних цілей:

- підвищення якості політики Національного банку України (реалізація реформи монетарної політики, оптимізація валютного регулювання і валютно-курсової політики для забезпечення валютної стабільності, вдосконалення банківського регулювання і банківського нагляду);

- підвищення довіри суспільства до Національного банку України, банківської системи і національної валюти;

- розвиток банківської системи як комплексу рівних, різних за розміром, спеціалізацією та бізнес-моделями фінансово здорових, конкурентоспроможних, стабільних банків, спрямованих на інноваційний та інвестиційний розвиток, на перспективу довгострокового розвитку в Україні, які надають кредити реальному сектору економіки;

- розвиток цивілізованого конкурентного ринку банківських послуг на основі сучасної ринкової інфраструктури, нових технологій, дотримання антимонопольного законодавства, недопущення рейдерства;

- розвиток процесів банківського кредитування реального сектору, зокрема високотехнологічного виробництва, малого та середнього бізнесу, мікрофінансування для сприяння збільшенню економічних показників і підвищенню зайнятості [23].

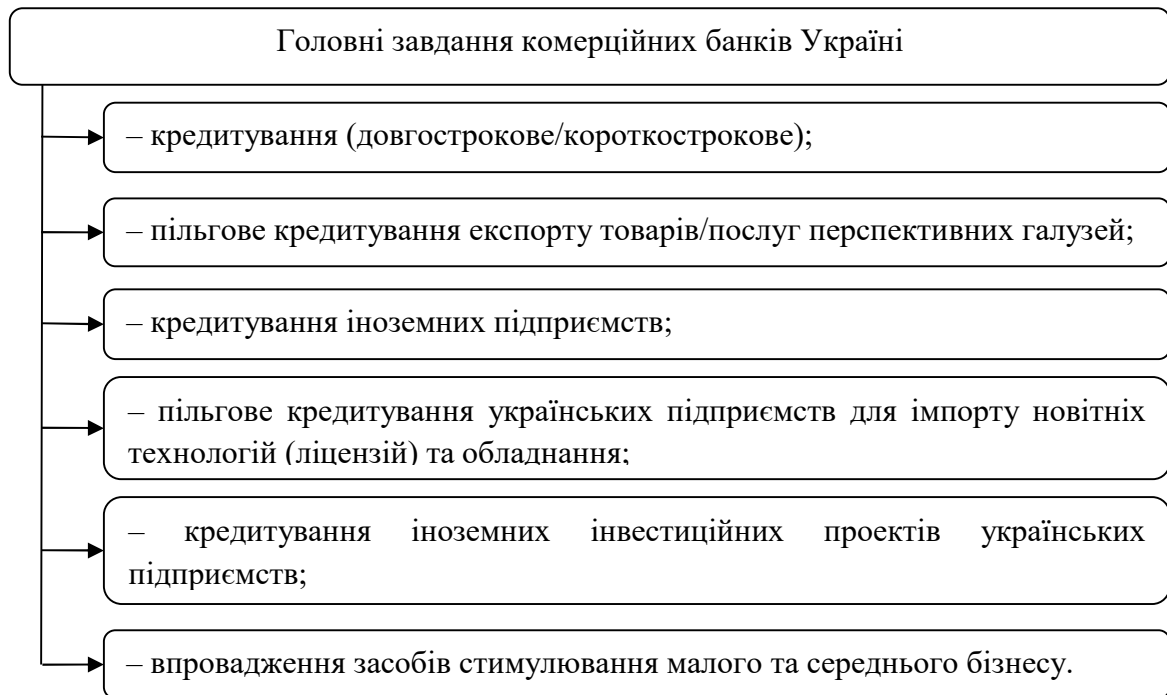

Рисунок 3.1 – Завдання комерційних банків України

Джерело: побудовано автором на основі [21]

Кредит це складова господарської діяльності в реалізації ефективних перетворень в ринковому середовищі країни.

Банківський кредит – це важливий чинник забезпечення функціонування підприємництва, направлений на систему принципів загальноекономічного, особливого та одиничного характеру, до низки інших чинників, що впливають на ефективність здійснення кредитування банками України, можна віднести правові, внутрішньобанківські та соціально-економічні [25].

На рахунок нашумілої програми кредитування «Доступні кредити 5-7-9%» можна сказати, що вона поки є досить неефективною та неактивною на сто відсотків. Для країни, в якій живе 42 млн людей, яка є територіально найбільшою в Європі, говорити про ту кількість кредитів, яка видана – це за порогом матеріальності.

В Україні нема економічного середовища, мало бізнес запитів, які можна кредитувати і їх на таку кількість банків не вистачає, особливо по цій Програмі. Треба дивитися трошки ширше, треба максимально спростити процес створення бізнесу і забезпечити з боку держави, мінфіну та міністерства економіки процес «засівання» стартапів і гарантування з боку держави

повернення цих кредитів перед банками. Позичальників має бути багато, має бути підприємницька ініціатива та бажання займатися бізнесом. Також питання створення цього бізнесу, адміністрування податків і всі інші моменти пов'язані з цим мають стати в країні максимально простими, тоді ця Програма буде мати поширення.

Можемо розширювати все більше Програму, але без платоспроможного позичальника вона працювати не буде. А для її роботи потрібно знизити планку і вимоги до позичальників (але тоді є великі шанси збільшення NPL в банках) та забезпечити гарантування ризиків по кредитах державою.

Для того, щоб поліпшити банківське кредитування банківського сектора економіки, необхідно вдосконалити правове забезпечення потоку кредитних операцій в країні, звернути особливу увагу на внутрішньобанківські чинники, особливі для кожної банківської установи.

ВИСНОВКИ

Отже, розвиток малого та середнього бізнесу має стати ключовим у плані розвитку економіки України, адже це є основний шлях до становлення ринково-інноваційної економіки, створення великої кількості робочих місць, зростання використання інформаційних технологій і т.д. Прикладом щодо методів, інструментів та стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу в Україні має стати досвід європейських країн. Адже мале та середнє підприємництво – платформа для розвитку та зростання держави.

Як ми побачили, існують декілька етапів процесу кредитування: попередній, під час якого залучаються клієнти; підготовчий, на якому визначається кредитоспроможність позичальника та оцінка імовірного ризику за кредитом; основний, коли підписується кредитний договір; заключний, під час якого погашається та сплачується сам кредит та відсотки.

Аналізуючи ставки кредитування у інших країнах вказують на те, що в Україні необхідно розпочати процеси змін задля «дешевого» кредитування бізнесу.

Варто зазначити, що мале та середнє підприємництво багато у чому визначає швидкість економічного зростання, склад і якість ВВП, він вважається основою економіки країни. Головними стимулами для розвитку малого та середнього бізнесу є те, що малий та середній бізнес має більший обсяг реалізації, відповідно і розміри податків, які повинні сплачувати власники малих та середніх підприємств є більшими; малі та середні підприємства створюють вагому кількість робочих місць у порівнянні з великим.

Варто зазначити, що найбільш поширеним засобом оцінки умов формування і реалізації банківського кредитування полягає у визначенні його ефективності. Адже ефективність не тільки показує наслідки ефективної діяльності, а й може характеризувати причини впливу діяльності на досягнення певного рівня ефективності. Існуючі методи оцінки ефективності банківських установ базуються на аналізі середовища їх діяльності.

Отже, створення сприятливих умов для розвитку малих і середніх підприємств шляхом впровадження європейських стандартів та застосування методів оцінки кредитних програм – є одними з важливих задач України та банківського сектору. Це буде важливим не тільки для самих приватних підприємців, а й для економіки в цілому.

Таким чином, на сьогодні в Україні важливий кроком у напрямку підтримки малого та середнього бізнесу – це урядова Програма з отримання дешевих кредитів під 5-7-9% річних для нового або існуючого бізнесу. Ця програма спрямована на фінансування капітальних затрат, обігових коштів, з'явився інструмент рефінансування існуючої заборгованості, а також зв'язку з карантинном, було додане фінансування цілей для боротьби та подолання наслідків від COVID-19. Багато заявок, які надходять до банків не відповідають умовам та відсіюються. Причини найчастіших відмов полягають у не аргументованості бізнес-плану та недостатній кредитоспроможності.

На справді, пройшло не так багато часу від початку роботи цієї Програми, тому стверджувати, що вона є на сто відсотків неефективна не можемо, потрібно трохи часу, щоб побачити від неї економічний ефект.

Але точно що потрібно, дак це створювати економічне середовище в Україні для ефективного функціонування бізнесу. Для поширення Програми та активного кредитування потрібно «засіювати» стартапи і отримувати гарантування з боку держави повернення цих кредитів перед банками. І тоді ця програма буде масовою, буде більше функціонувати малого та середнього бізнесу, збільшаться надходження податків та зайнятість населення.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV, поточна редакція – Редакція від 02.04.2020
2. Міністерство фінансів України: офіційний веб-сайт URL: <https://minfin.com.ua>
3. Державна служба статистики: веб-сайт. URL: <http://ukrstat.gov.ua>
4. Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%»: офіційний веб-сайт URL: <https://5-7-9.gov.ua>
5. ПАТ АБ «Укргазбанк»: офіційний веб-сайт URL: <https://www.ukrgasbank.com>
6. Фонд розвитку підприємництва: офіційний веб-сайт URL: <https://bdf.gov.ua/uk>
7. Демківський А. В. Гроші та кредит. К. 2015. 528 с
8. Руда О.Л., Турчик М.М. Організація банківського кредитування малого та середнього бізнесу в Україні. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. Вінниця: ВНАУ, 2018
9. Survey on the access to finance of enterprises (SAFE) Analytical Report, 2018. URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/32781>
10. Калініченко Л. Л., Мусіяка Л. В. Роль банківського кредитування у розвитку малого бізнесу в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 50. С. 325–329
11. Financing SMEs and Entrepreneurs. 2018, An OECD Scoreboard. URL: https://doi.org/10.1787/fin_sme_ent-2018-en
12. Пукало О. П. Зарубіжний досвід розвитку та підтримки малого підприємництва та його використання в Україні. *Управління розвитком*. 2017. № 3-4. С. 108–114

13. Ольвінська Ю.О. Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015. № 2. С. 12-17.
14. An. Buriak, Al. Artemenko. (2018). Reputation risk in banking: application for Ukraine. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 2(2), 100-110. URL: [10.21272/fmir.2\(2\).100-110.2018](https://doi.org/10.21272/fmir.2(2).100-110.2018)
15. Zarutskia El. (2018). Structural-functional analysis of the Ukraine banking system. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 2(1), 79-96. URL: [10.21272/fmir.2\(1\).79-96.2018](https://doi.org/10.21272/fmir.2(1).79-96.2018)
16. Безродна О. С. Теоретико-методичні аспекти оцінювання фінансової стабільності банківської системи. *Проблеми економіки*. 2017. №2. С. 251–262.
17. Savchenko, T., Kovács, L. (2017). Trust in the banking sector: EU experience and evidence from Ukraine. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 1(1), 29-42. URL: [http://doi.org/10.21272/fmir.1\(1\).29-42.2017](http://doi.org/10.21272/fmir.1(1).29-42.2017)
18. Weldeslassie, H. A., Vermaak, C. (2019). Do Micro-Credits Work As An Effective Anti-Poverty Pro-gram For Poverty Eradication. Evidence From Ethiopia. *SocioEconomic Challenges*, 3(2), 31-53. URL: [http://doi.org/10.21272/sec.3\(2\).31-53.2019](http://doi.org/10.21272/sec.3(2).31-53.2019)
19. Гурський Д.Ю. Перспективи коефіцієнтного аналізу як засобу оцінки ліквідності банківської системи. *Вісник КНУТД. Серія «Економічні науки»*. 2015. №2(85). С. 74–83.
20. Юхта О.І. Банківське кредитування експортерів суб'єктів малого та середнього бізнесу. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». № 5 (13), 2018
21. Швець Ю.О. Сучасний стан банківського кредитування в Україні: проблеми та перспективи. *Економіка і суспільство*. Випуск №15. 2018
22. Унінець О.М. Роль банківського кредитування підприємницької діяльності в процесі взаємодії фінансового та реального секторів економіки. *Збірник наукових праць. НУДПСУ*. № 1. 2016

23. Дзюблюк О. В., Корнєєв В. В., Міщенко В. І. [та ін.] Теорія і практика грошового обігу та банківської справи в умовах глобальної фінансової нестабільності: колективна монографія / За ред. О. В. Дзюблюка. Тернопіль. ФОП Осадца Ю. В.. 2017. 298 с.
24. Коць О. О. Сутність проблемних кредитів банків та управління ними. *Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове видання*. 2018. Випуск №22. С. 806–810
25. Яременко В. А. Кредит як потрібний економічний інструмент. *Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна*. 2017. Вип. 27(2). С. 90–93.
26. Цигилик І.І. Роль аналізу фінансової діяльності підприємства у системі стратегічного управління. *Економіка. Фінанси*. 2015. №7. С. 8–14.
27. Лалакулич М. Ю. Механізм сучасного банківського кредитування та його складові. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. №7. С. 35–38.
28. Кобушко І.М. Теоретичні основи ідентифікації каналів тінізації доходів як фактору впливу на рівень економічної безпеки держави. *Управління інноваційною складовою економічної безпеки : монографія у 4-х томах / за ред. д.е.н., професора Прокопенко О.В. (гол. ред.), к.е.н., доцента Школи В.Ю., к.е.н. Щербаченко В.О. – Суми: ТОВ «Триторія», 2017.*
29. Кобушко І.М., Ісаков А.А. Енергоефективність національної економіки в контексті її еколого-економічної безпеки Механізм регулювання економіки. Суми: ВТД «Університетська книга». 2016. №3. С. 88-96.
30. Smith, M. (2018). A Real Options Approach To Evaluating Agricultural Investments Under Uncertainty: When To Get In And Out Of Sugarcane Production. *SocioEconomic Challenges*, 2(1), 21-34. URL: 10.21272/sec.2(1).21-34.2018

31. Bhowmik, D. (2018). An Econometric Analysis of World GDP Share of India during 1960-2015. *SocioEconomic Challenges*, 2(1), 40-55. URL: [10.21272/sec.2\(1\).40-55.2018](https://doi.org/10.21272/sec.2(1).40-55.2018)
32. Yoshimori, M. (2019). Shadow Exchange Rates – Changing the Winds with Headwinds and Tailwinds. *SocioEconomic Challenges*, 3(2), 78-88. URL: [http://doi.org/10.21272/sec.3\(2\).78-88.2019](http://doi.org/10.21272/sec.3(2).78-88.2019)
33. Goncharenko, T., Lopa L. (2020). Balance Between Risk And Profit In The Context Of Strategic Management: The Case Of Ukrainian Banks. *SocioEconomic Challenges*, 4(1), 111-121. URL: [http://doi.org/10.21272/sec.4\(1\).111-121.2020](http://doi.org/10.21272/sec.4(1).111-121.2020)
34. Kobushko I.M. Ecological and economic evaluation algorithm of the reproduction of regional investment potential . *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. - 2017. - № 2. – c. 454-462.
35. Awujola, A., Iyakwari, A. D. B., Bot, R. E. (2020). Examination Of The Relationship Between Oil Price Shock And Macroeconomic Variables In Nigeria. *SocioEconomic Challenges*, 4(1), 102-110. URL: [http://doi.org/10.21272/sec.4\(1\).102-110.2020](http://doi.org/10.21272/sec.4(1).102-110.2020)
36. Obidjon, G. Zakharkin, O., Zakharkina, L. (2017). Research of innovation activity influence on return of stocks in industrial enterprises. *SocioEconomic Challenges*, 1(2), 80-102. URL: [10.21272/sec.1\(2\).80-102.2017](https://doi.org/10.21272/sec.1(2).80-102.2017).
37. Kobushko I.M. Determination of economic losses due to the illegal withdrawal of capital abroad in the conditions of financial globalization. *Economic and Legal Foundations of the Public Transformations in Conditions of Financial Globalization : monograph / edited by Yu. Pasichnyk – Yunona Publishing, New York, USA, 2018. P. 163–172.*
38. Mohamadi, B. A., Bohma, S. (2017). Market-driven vs. government-driven banking consolidation around the world. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 1(2), 96-99. URL: [http://doi.org/10.21272/fmir.1\(2\).96-99.2017](http://doi.org/10.21272/fmir.1(2).96-99.2017).

39. Guley, A., Gusev, J. (2017). Effect of foreign capital on competition development in the European banking sector. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 1(2), 71-79. URL: [http://doi.org/10.21272/fmir.1\(2\).71-79.2017](http://doi.org/10.21272/fmir.1(2).71-79.2017).
40. Kishwar, A., Ullah, A. (2019). The Role and Impact of Merger & Acquisition of Banking Sector in Pakistan. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 3(3), 113-121. URL: [http://doi.org/10.21272/fmir.3\(3\).113-121.2019](http://doi.org/10.21272/fmir.3(3).113-121.2019).
41. Naser, N. (2019). The Interaction between Profitability and Macroeconomic Factors for Future Examinations of European Banks Soundness – Theoretical Study. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 3(3), 63-97. URL: [http://doi.org/10.21272/fmir.3\(3\).63-97.2019](http://doi.org/10.21272/fmir.3(3).63-97.2019).
42. Djalilov, Kh., Ngoc Lam, T. (2019). Ownership, Risk and Efficiency in the Banking Sector of the ASEAN Countries. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 3(2), 5-16. URL: [http://doi.org/10.21272/fmir.3\(2\).5-16.2019](http://doi.org/10.21272/fmir.3(2).5-16.2019).